

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЗЕМЛЕЗНАВСТВА ТА ГЕОМОРФОЛОГІЇ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник декана з навчальної роботи

« 17 » лютого 2021 року
факультет

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

УРБОГЕОМОРФОЛОГІЯ

галузь знань	10 Природничі науки
спеціальність	106 Географія
освітній рівень	бакалавр
освітня програма	Геоморфологія та природничий туризм
вид дисципліни	обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2020/2021
Семестр	6
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	іспит

Викладачі: **Стецюк Володимир Васильович**, доктор географічних наук, професор кафедри землезнавства та геоморфології, професор

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ («____») «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

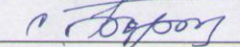
на 20__/20__ н.р. _____ («____») «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

Київ – 2020

Розробник: **Стецюк Володимир Васильович**, доктор географічних наук, професор
кафедри землезнавства та геоморфології, професор.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри землезнавства та геоморфології

 проф. Бортник С.Ю.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Протокол № 1 від «31» серпня
2020р.

Схвалено науково - методичною комісією географічного факультету

Протокол від «11» вересня 2020 року № 5

Голова науково-методичної комісії проф. Запотоцький С.П.
(підпис) (прізвище та ініціали)

«11» вересня 2020 року

Вступ

1. Мета дисципліни: набуття студентами здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі у професійній діяльності, зокрема у галузі геоморфології, шляхом отримання спеціальних знань про рельєф земної поверхні, його морфологію, походження, вік динаміку, а також про геоморфологічні процеси, їхній вплив на походження, розвиток і занепад міських поселень.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1) успішне опанування таких загальноосвітніх дисциплін як «Геологія», «Геоморфологія», «Вступ до фаху», «Літолого-петрографічна основа рельєфу», «Структурна геоморфологія», «Динамічна геоморфологія», «Морфометричний аналіз рельєфу», «Дистанційне зондування Землі», «Інженерна, пошукова та екологічна геоморфологія».

3. Анотація навчальної дисципліни.

Предметом дисципліни «Урбогеоморфологія» є вивчення основних рис рельєфу земної поверхні (морфології, генезису, віку, динаміки) та геоморфологічних процесів (їхніх генетичних типів, механізмів перебігу, закономірностей поширення на Землі тощо), їхнього впливу на інженерну та екологічну безпеку міських поселень. Розглядається сучасна структура прикладних геоморфологічних досліджень міських територій: інженерно-геоморфологічний аналіз, еколого-геоморфологічний та ландшафтно-архітектурний аналіз. Дається еколого-геоморфологічна оцінка міських територій.

Навчальна дисципліна «Урбогеоморфологія» є обов'язковим компонентом комплексної підготовки за освітньо-професійною програмою «Геоморфологія та природничий туризм» спеціальності 106-Географія.

4. Завдання (навчальні цілі) – сформувати у студентів системні погляди на місце і роль рельєфу земної поверхні та геоморфологічних процесів у функціонуванні міських поселень, зокрема:

- закласти основи розуміння практичного значення вивчення рельєфу земної поверхні та геоморфологічних процесів для правильної оцінки безпечного існування поселень;
- сформувати уявлення про основні морфометричні показники рельєфу, що сприяють функціонуванню міських поселень;
- сформувати уявлення про значення рельєфоутворюючих відкладів, з позицій розвитку несприятливих екзогенних процесів в межах міських поселень;

Опанування визначеними завданнями дає можливість студентам набути наступні компетентності:

ФК 1. Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії розвитку і складу географічної оболонки.

ФК 2. Здатність застосовувати базові знання природничих і суспільних наук та інформаційних технологій при вивченні географічної оболонки і її складових, зокрема геоморфосфери.

ФК 5. Здатність аналізувати склад і будову сфер географічної оболонки, зокрема геоморфосферу, на різних просторово-часових рівнях.

ФК 7. Здатність доцільно і критично використовувати географічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення явищ і процесів на різних просторових рівнях.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Головні властивості рельєфу земної поверхні (його морфологію, походження, вік, динаміку), класифікації зазначених властивостей;	<i>лекція</i>	<i>опитування у тестовій та письмовій формі, модульні контрольні роботи, іспит</i>	<i>до 8%</i>
1.2	Перелік і стосунки та взаємозв'язки ендегенних та екзогенних чинників формування рельєфу земної поверхні, наслідки їхнього впливу у різних природних умовах і співвідношеннях;	<i>лекція</i>		<i>до 7%</i>
1.3	Загальні закономірності формування глобальних рис рельєфу земної поверхні;	<i>лекція</i>		<i>до 7%</i>
1.4	Механізми окремих внутрішніх процесів формування рельєфу земної поверхні та їхні геоморфологічні наслідки;	<i>лекція</i>		<i>до 7%</i>
1.5	Закономірності вияву і розвитку екзогенних геоморфологічних процесів, характеристику механізмів їхнього перебігу, відображення певних геоморфологічних процесів в утворенні відповідних форм рельєфу – морфоскульптур;	<i>лекція</i>		<i>до 7%</i>
1.6	Закономірності поширення на земній поверхні форм рельєфу ендегенного та екзогенного походження; класифікації антропогенного рельєфу;	<i>лекція</i>		<i>до 7%</i>
1.7	Основні методи вивчення рельєфу, основні напрямки використання знань про рельєф земної поверхні з практичною метою.	<i>лекція</i>		<i>до 7%</i>
2.1	За геологічними, тектонічними та орографічними картами встановити залежність між геолого-тектонічною будовою та формами рельєфу земної поверхні на територіях міських поселень;	<i>практичні заняття</i>	<i>виконання практичних робіт, іспит</i>	<i>до 6%</i>
2.2	Розуміти закономірності вияву і розвитку екзогенних геоморфологічних процесів, їхню динаміку, спричинену процесами	<i>практичні заняття</i>		<i>до 6%</i>

	урбанізації;			
2.3	Проводити прості морфометричні вимірювання рельєфу міських поселень і на основі топографічних карт побудувати спеціальні морфометричні карти (щільності горизонтального розчленування, глибини вертикального розчленування, нахилу земної поверхні тощо);	<i>практичні заняття</i>		до 6%
2.4	Здійснювати аналіз матеріалів аерофото- та космічної зйомки з метою встановлення головних рис рельєфу земної поверхні міських поселень;	<i>практичні заняття</i>		до 6%
2.5	Здійснювати геоморфологічне профілювання за допомогою топографічних карт;	<i>практичні заняття</i>		до 6%
3.1	Презентувати отримані результати за допомогою сучасних технічних засобів	<i>практичні заняття</i>	<i>Опитування у тестовій та письмовій формі, виконання практичних робіт</i>	до 6%
4.1	Визначати основні генетичні типи рельєфу в межах міських поселень;	<i>практичні заняття</i>		до 7%
4.2	Аналізувати потенційний розвиток несприятливих екзогенних процесів в межах міських поселень	<i>практичні заняття</i>		до 7%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код)	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.8	1.9	1.10	2.1	2.2	2.3	3.1	4.1	4.2
	Програмні результати навчання (назва)															
Визначати основні характеристики, процеси, історію і склад географічної оболонки та її компонентів (ПРН 6).											+	+	+			
Застосовувати моделі, методи і дані природничих і суспільних наук, інформаційних технологій тощо при вивченні формування і розвитку об'єктів і процесів географічної оболонки (ПРН 7).														+		
Аналізувати склад і будову природно- та суспільно-географічних об'єктів і систем (відповідно до спеціалізації) на різних просторово-часових рівнях (ПРН 10).															+	+
Знати і застосовувати теорії, парадигми, концепції та принципи в галузях предметної області географії відповідно до	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+						

спеціалізації (ПРН 12).																			
-------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

7. Схема формування оцінки: рівень досягнення всіх запланованих результатів навчання визначається за результатами опитування, написання модульних контрольних робіт (МКР), виконання практичних робіт та складання іспиту.

Питома вага результатів навчання у підсумковій оцінці за умови її опанування на належному рівні така:

1. результати навчання – **1 (знання РН 1.1-1.4)** – до 50%;
2. результати навчання – **2 (вміння РН 2.1-2.2)** - до 30%;
3. результати навчання – **3 (комунікація)** - до 6%
4. результати навчання – **4 (автономність та відповідальність)** - до 14%

7.1. Форми оцінювання студентів:

Дисципліна складається з двох змістових частин. Заняття проводяться у вигляді лекцій та практичних. Завершується вивчення дисципліни іспитом.

- **семестрове оцінювання:** кількість балів, що студент отримує протягом семестру є сумою балів, що були отримані при оцінюванні опитування, виконаних практичних робіт та модульних контрольних робіт.

Оцінювання за формами контролю:

	ЗМ1		ЗМ2	
	Min. – 20 балів	Max. – 35 балів	Min. – 14 балів	Max. – 25 балів
Опитування	«4» x 1 = 4	«4» x 3 = 12	«3» x 1 = 3	«3» x 3 = 9
Практичні роботи	«4» x 2 = 8	«4» x 3 = 12	«3» x 2 = 6	«3» x 3 = 9
Модульні контрольні роботи	«8» x 1 = 8	«11» x 1 = 11	«5» x 1 = 5	«7» x 1 = 7
«1» – мінімальна/максимальна оцінку, яку може отримати студент. 1 – мінімальна/максимальна залікова кількість робіт чи завдань				

- **умови допуску до іспиту:** рекомендований мінімум для допуску – 34 бали. Для студентів, які набрали менше 34 балів (*рекомендований мінімум*) обов'язковою умовою для отримання допуску до іспиту є написання рефератів по питанням пропущених чи недостатньо засвоєних тем.

- **підсумкове оцінювання у формі іспиту проводиться у письмовому форматі.** Максимальна кількість балів на іспиті – 40 балів, мінімальна кількість балів, що додаються до семестрових – 26 балів.

При простому розрахунку отримуємо:

	Змістовий модуль1	Змістовий модуль2	Іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	20	14	26	60
Максимум	35	25	40	100

Загалом, формування оцінки спирається на «Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка», введеного в дію наказом № 716- 32 від 31 серпня 2018 року.

7.2. Організація оцінювання: опитування у тестовій або письмовій формі проводиться після завершення викладання кожної лекції. Практичні роботи захищаються по виконанню, відповідно до графіка проведення занять.

Модульні контрольні роботи проводяться у тестовій формі. Студенти, які отримали за МКР меншу за мінімально передбачену кількість балів, перескладають її.

Шкала відповідності

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ №	Назва лекції	Кількість годин		
		лекції	практичн	самост. робота
Змістовий модуль 1. Методологічні основи вивчення геоморфології міст				
1.	Місто – одна із головних форм екосистеми людини, поняття про міську територію, міське середовище. Місто – форма розселення та територіальної організації господарства. Історичні передумови виникнення та розвитку міст.	2	2	6
2.	Місто – особлива геоморфологічна система. Геоморфологічні дослідження міських територій: інженерно-геоморфологічний аналіз, еколого-геоморфологічний та ландшафтно-архітектурний аналіз.	2	2	6
3.	Еколого-геоморфологічна оцінка міських територій. Структура геоморфологічних досліджень. Еколого-геоморфологічні критерії оцінки міської території.	2	2	6
4.	Вплив рельєфу на виникнення і зростання міст. Вплив аномального магнітного поля на розташування і зростання міст. Мале місто – стала відповідність екологічним вимогам	1	2	6
	Модульна контрольна робота	1		
Змістовий модуль 2. Історичні та регіональні особливості геоморфологічних явищ на територіях міських поселень				
5.	Зміни рельєфу міст різних історичних епох. Еколого-геоморфологічні проблеми поселень минулого. Типові способи освоєння території та антропогенні форми рельєфу у містах Стародавнього світу (Шумеру та його наступників, Давнього Єгипту, Античної Греції і Риму, Індії, Китаю); у містах доколумбової Америки; у середньовічних містах; у нових і новітніх містах.	2	2	12
6.	Екологічні катастрофи (землетруси, ерозія ґрунтів) в історії розвитку міст Америки. Вулканічні явища в житті міських поселень. Цунамі та інші екстремальні природні катастрофи в житті міст.	2	2	12
7.	Екологічний потенціал малих міст. Географічні умови, які визначають розміщення міст. Вплив сучасної блокової структури земної кори на розміщення міст.	1	2	12
	Модульна контрольна робота	1		
	ВСЬОГО	14	14	60

Загальний обсяг **90 год.**, в тому числі:

Лекцій – **14 год.**

Семінари/лабораторні, практичні – **14 год.**

Самостійна робота - **60 год.**

Консультація – **2 год.**

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Географічна енциклопедія України: В 3-т. /Ред. кол.: О.М. Маринич (відпов. ред). та ін.– К.: УРЕ, 1989–93.–Т.1: А–Ж. – 416 с.; Т.2: З–О.– 480 с.; Т.3: П–Я.– 480 с.
2. Геоморфология Украинской ССР / Рослый И.М., Грубрин Ю.Л., Кошик Ю.А., Палиенко Э.Т., Андрияш О.П. – К.: Вища школа, 1990. – 287 с.
3. Дмитрук О.Ю. Урбаністична географія. Ландшафтний підхід. – Київ, РВЦ “Київський університет”, 1998. – 139 с.
4. Дмитрук О.Ю. Урбанізовані ландшафти: теоретичні та методичні основи конструктивно-географічного дослідження. – К.:Обрії, 2004. – 240 с.
5. Дмитрук О.Ю. Ландшафтно-урбанізаційні системи: конструктивно-географічні основи оптимізації та управління. – К.: Обрії, 2004. – 216 с.
6. Івченко А.С. Вся Україна. Путівник. – К.: НВП «Картографія», 2006. – 656 с.
7. Київ як екологічна система: природа – людина – виробництво – екологія. /ред. П.Г. Шищенко, Я.Б. Олійник, В.В. Стецюк/ – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2001. – 316 с.
8. Колтун О. Антропогенна трансформація рельєфу м. Хмельницького. Автореф. дис. ... канд. геогр. наук, Львів, 2002
9. Котлов В.Ф. Изменения геологической среды под влиянием деятельности человека. – М. : Недра, 1978, 350 с.
10. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. – Київ : Знання, 2003. – 479 с.
11. Палиенко Э.Т. Поисковая и инженерная геоморфология. – Київ : Вища школа, 1978. – 198 с.
12. Природа Києва: сучасний стан та екологічні проблеми : монографія / Бортник С. Ю., Дмитрук О. Ю., Ободовський О. Г., Пазинич В. Г., Рудько Г. І., Сніжко С. І., Стецюк В. В., Хільчевський В. К., Шевченко О. Г.; [за ред. С.Ю. Бортника і В.В. Стецюка]. – К. : Прінт-Сервіс, 2016. – 350 с.
13. Рельеф среды жизни человека (экологическая геоморфология) / Отв. ред. Лихачева Э.А. Тимофеев Д.А. М. : Медиа-ПРЕСС, 2002. – 640 с.
14. Розанов Л.Л. Теоретические основы геотехноморфологии. - М., 1990. - 190 с.
15. Стецюк В.В., Сілецький Ю.А. Основи екологічної геоморфології. – К.: Четверта хвиля, 2000. – 368 с.
16. Стецюк В.В., Романчук С.П., Щур Ю.В. та ін. – Київ – екосистема: природа – людина – виробництво – екологія. – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2001. – 316 с.
17. Стецюк В. В. Основи урбоекологічних досліджень (на прикладі території Києва). Навчальний посібник / В. В. Стецюк, С. Ю. Бортник. – К. : Прінт-Сервіс, 2016. – 167 с.
18. Сучасна динаміка рельєфу України /ред.. Палиенко В.П./ Колектив авторів. – К.: Наукова думка, 2005. – 267 с.
19. Тимофеев Д.А., Лихачова Е.А., Жидков М.П. та ін. Город – экосистема. – М. : ИГРАН, 1996. – 336 с.

Додаткова

20. Арутюнян А. Старий Київ. Фотоальбом. К. : «Перископ», 2005. – 311 с.
21. Адаменко О.М., Рудько Г.И. Основы экологической геологии. Підручник для студентів вищих навчальних закладів екологічних, геологічних, географічних спеціальностей. – К.: Манускрипт, 1997. - 348 с.
22. Барщевский Н.Е., Купраш Р.П. Рельеф территории Киева и проблемы экологии // Геологический журнал. – 1991. - №2. – С. 3-14.
23. Барщевский Н.Е., Купраш Р.П., Швыдкий Ю.Н. Геоморфология и

- рельефообразующие отложения г.Киева. – К.: Наукова думка, 1989. –195 с.
24. Болысов С.И., Суворов Н.В., Барышников Д.С., Власов М.В., Фузеина Ю.Н., Шеремецкая Е.Д. Оборонные функции рельефа в разные исторические эпохи (на примере города Севастополя). – Рельеф и человек, Материалы Иркутского геоморфологического семинара, Чтений памяти Н.А. Флоренсова, сентябрь, 2004 г., Иркутск, 2004. – С.С. 9 – 11.
 25. Видейко М.Ю. Структура крупных трипольских поселений // Социально-экономическое развитие древних обществ и археология. - М. 1987. – С. 47-52.
 26. Дениsik Г.І. Природнича географія Поділля. – Вінниця: ЕкоБізнесЦентр, 1998. – 184 с.
 27. Дениsik Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України – Вінниця: Арбат, 1998. – 292 с.
 28. Етнічна історія давньої України. – К.: Ін-т археології НАН України, 2000.– 249 с.
 29. Крашенінников С. Київ Шевченкових часів. Наукове товариство ім. Шевченка, Нью-Йорк-Париж-Сидней-Торонто, 1984. – 128 с.
 30. Крисаченко В.С., Мостяев О.І. Україна: природа і люди – К. : Інститут філософії НАН України, 2000. – 492 с.
 31. Ковальчук І. Еколого-геоморфологічний аналіз урбосистем // Українська геоморфологія: стан і перспективи. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Львів, 1997. – С. 202-204.
 32. Ковальчук І., Волошин П. Урбоєкогеоморфологічний аналіз і синтез // Геоморфологічні дослідження в Україні: минуле, сучасне, майбутнє. Матер. міжнар. наук.-практ. конф. (до 50-річчя кафедри геоморфології і палеогеографії Львівського національного університету імені Івана Франка). 18-20 жовтня 2000 р. – Львів, 2001.
 33. Колтун О. Рельєф міста Хмельницького // Вісник Львів. ун-ту. Сер. геогр. – 2001. Вип.28. – С. 113-118.
 34. Колтун О.В. Антропогенна трансформація рельєфу міст: структура й методи досліджень // Географічна наука і освіта в Україні: Збірник наукових праць. – К.: Фітосоціоцентр, 2000. – С. 45-46.
 35. Колтун О.В. Структура исследованной антропогенной трансформации рельефа городов: постнеклассический подход // Рельеф и человек : Матер. Иркутского геоморфол. семинара, чтений памяти Н.А. Флоренсова / Под ред. проф. Г.Ф. Уфимцева. – Иркутск, 2004. – С. 132–134.
 36. Котлов Ф.В. Антропогенные геологические процессы и явления на территории города. – М.: Наука, 1977. – 171 с.
 37. Котлов Ф.В. Изменения геологической среды городов под влиянием деятельности человека. – М.: Недра, 1978.
 38. Котлов Ф.В., Брашнина И.А., Сипягина И.К. Город и геологические процессы. – М.: Наука, 1967. – 226 с.
 39. Крогиус В.Р. Город и рельеф. – М.: Стройиздат, 1979.
 40. Круц В.А. Позднетрипольские памятники Среднего Поднепровья.– К.: Наукова думка, 1977. – 200 с
 41. Кучера М.П. Змиєвы валы Среднего Поднепровья.– К.: Наукова думка. – 1987.– 206 с.
 42. Островерх Г.Б. До питання стійкості геоморфосистем урбанізованих територій // УГЖ. – 1997. – №1.
 43. Островерх Г.Б. Комплексний аналіз рельєфу при інженерно-геоморфологічних дослідженнях урбанізованих територій // УГЖ. – 1997. - №2. – С. 22-30.
 44. Палієнко В.П., Барщевський М.С, Жилкін С.В. Трансформація рельєфа і геоморфодинаміка урбанізованих територій України. – Рельєф і человек, Материалы Иркутского геоморфологического семинара, Чтений памяти Н.А. Флоренсова, сентябрь, 2004 г., Иркутск, 2004. – С.С. 144 – 145.
 45. Пассек Т.С. Периодизация трипольских поселений // МИА. – 1949. – № 10. – С. 4–8.

46. Петренко В.Г. Правобережье Среднего Приднепровья в V –III вв. до н.э. – М.: Наука, 1967. – 84 с.
47. Посацький Б.С. Простір міста і міська культура. – Львів: «Львівська політехніка», 2007. – 207 с.
48. Розанов Л.Л. Теоретические основы техногеоморфологии. – М.: ИГ АН СССР, 1990. – 189 с.
49. Симонов Ю.Г., Кружалин В.И. Инженерная геоморфология: Учеб. пособие. – М.: Изд-во МГУ, 1993. – 208 с.
50. Форрестер Дж. Динамика развития города. – М.: Прогресс, 1974.
51. Стецюк В.М. Дослідження передісторичних етногенетичних процесів у Східній Європі. – Львів–К., 2000. – 96 с.
52. Телегін Д.Я. Мезолітичні пам'ятки України. – К.: Наукова думка, 1981. – 188 с.
53. Тереножкин А.И. Предскифский период на днепровском Правобережье. – К. Наукова думка, 1961. – 189 с.
54. Толочко П.П. Древняя Русь. Київ : Наукова думка, 1987. – 247 с.
55. Цись П.М. Геоморфологія УРСР. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1962. – 224 с.
56. Шарафутдинова И.Н. Степное Поднепровье в эпоху поздней бронзы.– К.: Наукова думка, 1982. – 158 с.
57. Швидкий Ю. М. Техногенний морфогенез та особливості його прояву на території України // Укр. геогр. журн. – 1995. – № 4. – С. 21–26.
58. Шмаглий Н. М. Крупные трипольские поселения в междуречье Днепра и Южного Буга //Археологические исследования на Украине в 1976-1977 гг.- Тез. докл. XVII конф. Института археологии АН УССР.- Ужгород.-1978.: С. 41-42.